

A számos táblázattal és jól szerkesztett ábrákkal kiegészített könyv végéről csupán egy tárgymutató hiányzik. Segítségével ugyanis könnyen megkereshetők lennének azok a definíciók (pl. Csebisev-távolság, lokalizálódás, városökológiai modellek) és fogalmak (pl. a területfejlesztési törvény térségfogalmai), amelyekben a mű igen gazdag (sőt emiatt néhol már egészen tankönyv, ill. kézikönyv jellegű). Egy ilyen tárgymutató révén a kötet még sokoldalúbban lenne használható a társadalom térbeliségével kapcsolatos kategóriák megismerésére.

NEMES NAGY József könyvét elsősorban azoknak ajánlom, akik mélyebben érdeklődnek a regionális társadalomföldrajz elméleti kérdései iránt és részletesen meg szeretnének ismerkedni e tudományterület korszerű vizsgálati módszereivel.

TINER TIBOR

Tóth Pál Péter: Haza csak egy van? Menekülők, bevándorlók, új állampolgárok Magyarországon (1988–1994) – Püski Kiadó, Budapest, 1997.

Alig több, mint egy évtizede, 1987 végén az akkor még szocialistának nevezett Magyarország teljesen váratlanul szembetalálkozott egy olyan problémával, aminek tulajdonképpen nem lett volna szabad felmerülnie: egy „baráti” ország állampolgárai egyszerűen nem akartak visszatérni hazájukba. Ezek a túlnyomórészt magyar nemzetiségű, ám román állampolgárságú személyek ezzel új fejezetet nyitottak a Magyarországgal kapcsolatos nemzetközi vándorlások történetében: hazánk ismét befogadó ország lett, ellentétben a korábbi évtizedekkel, amikor jóval többen mentek el tőlünk, mint ahányan jöttek.

Ezt követően – nagyjából az 1990-es évek közepéig – a nemzetközi vándorlás Magyarországon is bővelkedett látványos eseményekben. Ezek egy része politikailag fontos, a migráció szempontjából azonban múltó epizód volt (pl. az NDK állampolgárainak átengedése az NSZK-ba), másokkal viszont hosszú távon is számolni lehet és kell (pl. több tízezer új állampolgár befogadása).

TÓTH Pál Péter könyvében ennek a néhány mozgalmas évnél az áttekintésére vállalkozott. Elcsépeltnék tünik ugyan a fordulat, de a Szerző vállalkozása valóban úttörő jellegű, méghozzá több szempontból is. Ezek közé tartozik, hogy ilyen témával a szocializmus évtizedei alatt nem illett foglalkozni, így a nemzetközi migrációt érintő kutatásokat az 1980-as évek végén lényegében ellőről kellett kezdeni. Bár e kötet megjelenése előtt jó néhány tanulmány foglalkozott a téma különböző aspektusaiival és részterületeivel, összefoglaló munka azonban nem született.

A kutatások újbóli megkezdését jelentősen nehezítették módszertani problémák, de méginkább a statisztikai adatokkal kapcsolatos nehézségek. Az utóbbiak főleg az összefoglaló munkáknál jelentenek súlyos gondot, így a Szerzőnek ezekkel is meg kellett küzdenie. Az mindenképpen említést érdemel, hogy TÓTH P. P. nem siklott át nagyvonalúan a módszertan és az adatbázis problémáin, hanem az ezekkel kapcsolatos gondjait és kételyeit megosztotta az olvasóval, s maga hívta fel a figyelmet a téma kutatásának korlátaira.

Ezen túlmenően az is kellemesen érinti az olvasót, hogy a Szerző nem csak a könyv címében szereplő néhány év áttekintésére szorítkozott, hanem lényegretörően bemutatta a történelmi előzményeket is. Így a menekültkérdés, ill. a nemzetközi vándorlás 20. sz.-i történetének magyar fejleményeiről is képet kapunk.

A történelmi látásmód alapjában véve is jellemző a könyvre. Ennek megfelelően egy érdekes fejezet foglalkozik pl. a magyar állampolgárság időről időre változó törvényi szabályozásával, továbbá azzal a politikai és társadalmi háttérrel, ami az egyes időszakokban a kérdés törvényi szabályozását befolyásolta, ill. meghatározta.

A könyv a nemzetközi vándorlás 1988–1994 közötti hazai folyamatait és jelenségeit két megközelítésben vizsgálta. Az elemzés első részében a Magyarországra érkező különböző csoportokkal foglalkozott. Ide tartoztak a kényszervándorlók, akik Romániából menekültek hozzánk a Ceausescu-korszak utolsó fázisában, majd a román „forradalom” bizonytalan időszakában, később a jugoszláv polgárháború elől menekülők. Szép számban akadtak azonban olyan külföldi állampolgárok is, akik a vizsgált időszakban önként jöttek Magyarországra. Ezek közül a könyv kiemelten foglalkozik a külföldi diákokkal, de összességében is adatgazdag elemzést nyújt a nálunk hosszabb ideig élő külföldiekről.

Nem a szerző hibája, de itt is érdemes megemlíteni, hogy a külföldön élő magyar állampolgárokról viszont alig esik szó a könyvben. Az ok nagyon prózai: a magyar migrációs statisztika ezekről gyakorlatilag nem rendelkezik adatokkal. Így a kép sajnálatosan féloldalas maradt, s úgy tűnik, hogy az is lesz még egy ideig.

A könyv másik fő fejezete az új magyar állampolgárokkal foglalkozik. Magyarország népességszáma az 1980-as évek eleje óta csökken, így időről időre felmerül az idea, hogy jelentős számú külföldi végleges befogadásával lehetne javítani az ország népesedési helyzetét. A probléma persze ennél lényegesen bonyolultabb, ráadásul komoly politikai aspektusai is vannak, így mindenképpen indokolt, hogy a Szerző megkülönböztetett figyelmet szentelt a kérdésnek. Ennek keretében nem csak az állampolgárságot kérelmezők és az új állampolgárok elérhető statisztikai adatait dolgozta fel, hanem az 1993-ban állampolgársági kérelmet benyújtók körében kérdőíves felmérést is végzett. A közel 700 kérdőív alapján már jó áttekintést lehetett adni a leendő magyar állampolgárok demográfiai, szociológiai, képzettségi és egyéb jellemzőiről.

A közel 240 oldalas könyv szöveges része 170 oldalt tesz ki, s ezt 50 oldalnyi statisztikai adat egészíti ki. A szöveges részben is közel 100 táblázat kapott helyet, így a kiadvány joggal nevezhető rendkívül adatgazdagnak, s lényegében egy nagylélegzetű elemző tanulmány és egy statisztikai kiadvány szerencsés ötvözetének is tekinthető. Akit még részletesebben érdekel a téma, a statisztikai mellékletek tanulmányozásával újabb ismeretekhez is juthat.

TÓTH Pál Péter gondolt a külföldi érdeklődőkre is: a könyvet hosszabb angol nyelvű összefoglaló zárja. Így a könyv minden további nélkül helyet kaphat a téma nemzetközi szakirodalmában is.

Végezetül még egy dolog említésre kívánczik. Meglehetősen ritkán mondható el egy szak tudományos alkotásról, hogy szépen megírt munka. A jelen esetben azonban erről van szó, TÓTH Pál Péter szép és jó stílusban, gördülékenyen megírt könyvvel lépett az olvasók elé. Szép téma, szép könyv, szépen megírva. Úgy tűnik, ezúttal minden összejött.

DÖVÉNYI ZOLTÁN